

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för stad och land

Utvärderingen av åtgärder för landsbygdsutveckling

Livskvalitetsåtgärderna i axel 3 och axel 4

Kjell Hansen och Cecilia Waldenström

Jordbruksverket 1 februari 2017

Åtgärderna vi utvärderat i axel 3

321 – Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden

322 - Förnyelse och utveckling i byarna

323 - Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden

Bredbandsprojekten framför allt i 321

331 – Åtgärder i form av utbildning och information

Utvärderingsfrågor för 321, 322, 323

CEQ 18. Hur och i vilken utsträckning har åtgärden bidragit till att förbättra *livskvaliteten för stödmottagarna*?

PSEQ 18:A Hur och i vilken utsträckning har åtgärden bidragit till att förbättra livskvaliteten på *landsbygden*?

CEQ 20. Vilka andra effekter, bland annat de som rör andra mål/axlar, är kopplade till genomförandet av denna åtgärd?

PSEQ 20:D. Vilka effekter har åtgärderna för en vidare grupp av *intressenter*?

Hur vi gått tillväga

1. Postenkäter till projektägare (samtliga förutom bredbandsprojekt)
2. Fältstudier i 3 områden: Skåne, Värmland och Västerbotten
3. SJV:s databas

Projekten är ojämnt fördelade över landet och tämligen få

- Totala antalet projekt ca 750:
 - 206 projekt i åtgärd 321 service
 - 305 projekt i åtgärd 322 byautveckling
 - 245 projekt i åtgärd 323 natur och kulturarv
- Sex län beviljade nära 60 procent alla projekt inom åtgärderna
Västra Götaland, Gävleborg, Skåne, Norrbotten, Uppsala och Kalmar
- Sex län beviljade knappt 10 procent av projekten
Östergötland, Södermanland, Örebro, Jämtland, Västernorrland och Halland
- Delvis liknande projekt i de tre olika åtgärderna och stor variation i deras inriktning

Lokala grupper, välutbildade, äldre.....

	321 Service	322 Byautveckling	323 Natur och kultur
Gruppen som sökte bildades för mer än 5 år sedan %	50	70	60
Lokal organisation/ företag står bakom ansökan %	70	70	70
Andel av projekten med 1 - 500 000 kr i stödbelopp %	65	75	70
Andel av projektägare som är äldre än 50 år %	75	80	70
Andel projektägare med eftergymnasial utbildning %	70	65	85
Resultat indikator: antal avslutade insatser i % av målvärde	(kan ej skiljas ut från bredband)	45	35

321 Service: Områden projekten verkat inom

Skattat på en 5-gradig skala: 1= inte alls, 5= i hög grad	
Ökat deltagande och engagemang i lokala utveckling	3,8
En stärkt framtidstro	3,9
En mer positiv syn på den egna bygden	3,9
Ökad samverkan lokalt och med andra utanför bygden	3,5
Företagandet i byn	3,5
Turism	3,1
Lokala lösningar för annan service	3,1
Bättre lokalt fritidsliv	3,0
Förbättringar av den yttre miljön i byn	3,0

De administrativa kraven och systemet upplevs av flera som mycket betungande och avskräckande.....

322 Byautveckling: Områden projekten verkat inom

Skattat på en 5-gradig skala: 1= inte alls, 5= i hög grad	
En mer positiv syn på den egna bygden	4,1
En stärkt framtidstro	4,1
Ökat deltagande och engagemang i lokala utveckling	4,0
Ökad samverkan lokalt	4,1
Ökad samverkan med andra utanför bygden	3,8
Bättre lokalt fritidsliv	3,7
Företagandet i bygden	3,4
Turism	3,3
Bättre lokalt kulturutbud	3,3
Förbättringar av den yttre miljön i byn	3,3
Ökad inflyttning till landsbygden	3,0

De administrativa kraven och systemet upplevs av flera som mycket betungande och avskräckande.....

323 Natur och kultur: Områden projekten verkat inom

Skattat på en 5-gradig skala: 1= inte alls, 5= i hög grad	
Bättre bevarande och uppgradering av kulturarvet	4,3
En mer positiv syn på den egna bygden	3,9
Stärkt framtidstro i den egna bygden	3,8
Bättre lokalt kulturutbud	3,8
Ökad lokal samverkan	3,7
Ökad turism	3,7
Ökat deltagande och engagemang i den lokala utvecklingen	3,5
Bevarande och uppgradering av naturarvet	3,4
Förbättringar i den yttre miljön i byn	3,4
Bättre lokalt fritidsliv	3,3

De administrativa kraven och systemet upplevs av flera som mycket betungande och avskräckande.....

Gemensamma slutsatser för 321,322 och 323

- God lokal förankring men relativt små projekt, geografiskt spridda och spretiga, med väl etablerade projektägare
- Sannolikt betydelse för livskvaliteten där de genomförts,
 - men det går inte att uttala sig om effekter för landsbygden som helhet
 - Samverkan, hopp och engagemang skattas högt enkäterna, det kan ge generativa effekter
- Länsstyrelserns engagemang och prioritering krävs för att det ska bli en nationell politisk insats
 - Stärka kompetens och resurser vid länsstyrelser för att öka utnyttjandegraden?
 - Överför till LLU/Leader?
- Bidrag till jämställdhet, integration, barns- och ungdomars situation, äldres situation samt insatser för klimat & biologisk mångfald skattas lågt.
 - Problematiskt för en hållbar utveckling!
- Förenkla administrationen för stödmottagarna för att få in fler projekt och andra sökande. Mer av målstyrning!

Slutsatser för åtgärder:

321 Service: Få aktörer från servicesektorn involverade!

- Hur bidra till relationer mellan lokala krafter och aktörer inom service sektorn?
- Flytta lokala projekt till LLU och ge länsstyrelserna ansvar på regional /strukturell nivå?

322 Byautveckling: Hur stärka inriktning på jämställdhet och integration?

- Utveckla modeller för hur man kan arbeta med jämställdhet, unga och integration i byautveckling
- Innovativitet kan gynnas av mer av målstyrning
- Flytta till LLU?

323 Natur och kultur: Fokus på bevarande och lokal natur- och kulturvård

- Stöd till aktiviteter/ företagande/kommersialisering i relation till projekten!
- Stöd till tillgängliggörande och hållbarhet av verksamheten

Bredbandsprojekten i axel 3 och 4

Projektens inriktning	Axel 3	Axel 4	Antal	%
Förstudie/koordinering	60	99	159	18
Investering	691	9	700	80
Samförläggning	16	1	17	2
Totalsumma	767	109	876	100

Projekten är ojämnt fördelade över landet, men vad det innebär är svårt att bedöma eftersom kommuner och länsstyrelser haft andra insatser

Hur vi gick tillväga:

1. Två gruppdiskussioner på telefon med relevanta aktörer
2. Två olika enkäter till vissa projektägare
 - Enkäter till alla (568) lokala organisationer som genomfört projekt
 - Enkäter till (109) större regionala/ kommunala projektägare med 1-2 projekt
3. Telefonintervjuer
 - 11 större regionala/kommunala projektägare med 5-12 projekt vardera
 - 9 med lokala projektägare

I vilken utsträckning har Landsbygdsprogrammet bidragit till att skapa tillgång till bredband?

Målet i landsbygdsprogrammet med 96 975 anslutningar är uppfyllt till drygt 200 %. Projekten i 321 har gett bredband till

- 194 303 personer
- 78 067 hushåll
- 11 526 företag

Stödet var avgörande enligt 94% av projektägarna, men man är mycket kritiska mot modellen med den ideella sektorn som ansvarig

Kompetens, ekonomiska risker, tid för administration, handläggning som fördröjer, brist på stöd för att uppfylla administrativa krav ses som stora hinder.

Hur och i vilken utsträckning har åtgärden bidragit till att förbättra livskvaliteten för stödmottagarna?

- Ökat lokalt engagemang för utveckling och ökat samarbete men:
 - Vad händer om / när man överlåter drifter och ägande?
- För tidigt att dra egentliga slutsatser
 - Har gjort det lättare att driva företag, att starta företag och ta del av kulturutbud
 - Bidrar till trivsel, till att förenkla inköp och hålla kontakt med vänner
 - Tendens till att fritidsboende flyttar delar av sin verksamhet till fritidshuset

Förslag:

1. Lägg större ansvar för bredbandsutbyggnaden på offentliga aktörer
2. Öka samordningen mellan offentliga aktörer
3. Effektivisera handläggningen av stödutbetalningarna och öka tydligheten i regelverket. Problem med likviditeten behöver tas på allvar....

331 – Åtgärder i form av utbildning och information

I vilken utsträckning har åtgärden förbättrat stödmottagarnas kapacitet att förbättra ekonomisk diversifiering och livskvalitet på landsbygden?

- Utvärderingen bygger på en enkät som gjorts av Markör.
Svarsfrekvens för axel 3 är 36 %
- Mycket svårt att bedöma vad åtgärden bidragit med.
 - De flesta nöjda, framför allt med kurser, men har inte ändrat arbetssätt i någon högre grad pga utbildning/rådgivning
 - Rådgivning i företagsutveckling och att lära sig stödja och driva lokal utveckling, sticker ut som eventuella bidrag till livskvaliteten och diversifiering.
- Underlag och utvärderingsmodeller behöver utvecklas.

Åtgärder i axel 4

41 – Leader

341 - Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier

411, 412, 413 – Genomföra lokala utvecklingsstrategier

421 – Genomföra samarbetsprojekt

431 - Lokala aktionsgrupper

Hur vi gått tillväga

1. Postenkäter till ett urval av projektägare
 - 36 % av projekten
 - 23 Leaderområden för att få spridning
2. Webbaserade enkäter till ordföranden och verksamhetsledare
3. Fältstudier i 3 områden: Ystad-Österlen, Växtlust Värmland och Leader Lappland
4. SJV:s databas
5. 1 Examensarbete
6. Tagit del av elva områdets egna utvärderingar samt Swecos om enkät om stödprocessen

Utvärderingsfrågorna

1. I vilken utsträckning har LBP bidragit till att bygga upp **lokal kapacitet** för ökad sysselsättning och diversifiering genom Leader?
2. I vilken utsträckning har LAG bidragit till att nå målen i den lokala strategin och i LBP?
3. Vad är det som styr vilka mål som prioriteras i de lokala strategierna?
4. Hur skulle Leadermetoden/LAG kunna användas för att i större omfattning bidra till uppfyllandet av LBP:s miljömål?
5. I vilken utsträckning har Leadermetoden genomförts?
6. I vilken utsträckning har genomförandet av Leadermetoden bidragit till att förbättra det lokala styret?

Lokal kapacitet för utveckling ekonomisk utveckling?

- Två tredjedelar av projektägarna anser att projektet utvecklades i ett bredare sammanhang pga stödet
- 40 % av projektgrupperna hade bildats i samband med ansökan, mer än hälften hade funnits i mindre än 5 år
- Nära en tredjedel av projektgrupperna hade medlemmar från 3 sektorer. Hälften bestod dock bara av en sektor.
- Projektägarna anser att projektet bidragit till ökad lokal samverkan
- Relativt små projekt – begränsad inverkan?
→ Leader bidrar men.... administrativa och redovisningsrutiner motverkar.

Direkta bidrag till sysselsättning, företagande och diversifiering?

- Direkta bidrag till sysselsättning drygt 4 000 (men osäkert värde)
 - Få projekt var inriktade på ekonomisk utveckling - förutom turism
 - Snarare utvecklat befintlig verksamhet än diversifiera till ny
- Lyckats bättre med sysselsättning än diversifiering, men uppföljning behövs !

2. I vilken utsträckning har LAG bidragit till att nå målen i den lokala strategin och i LBP?

Den lokala strategin är skriven så att den ansluter till LBP!

1. Ordförandena tycker att strategin fungerat tämligen bra som styrdokument och för att informera om Leader
2. VL tycker det samma i något lägre grad

Bidrag till LBPs mål

Svårt att få projekt i axel 1 och 2 - trots ambition att nå LBP mål

Åtgärd	411	412	413	Totalt
Antal projekt	251	609	3101	3961
Procent	6,3	15,4	78,3	100

- Länsvis variation antyder att områdenas förutsättningar kan spela in. Skåne och Västra Götaland har t ex stor andel av projekten i 411 & 412
- Hur man sökt hantera det: Mer information och LAG-ägda projekt (ex.vis paraplyprojekt)
- Förklaringar: Man söker på andra håll för den sortens frågor? Underifrånperspektivet ?

Vad har projekten främst bidragit till?

- En mer positiv syn på den egna bygden (4,1)
- Ökat deltagande och engagemang i den lokala utvecklingen (3,9)
- Ökad turism (3,4)
- Bättre lokalt fritidsliv (3,4)
- Bevarande och uppgradering av kulturarvet, lokalt kulturutbud (3,2)
- Förbättringar av den yttre miljön i byn/lokalsamhället (3,0)
- Landsbygdens företagande (2,9)
- Bevarande och uppgradering av naturarvet (2,8)
- Barns och ungdomars situation (2,7)
- Äldres situation (2,4)
- Jämställdhet mellan kvinnor och män (2,4)
- Integration och minoriteters ställning (2,3)
- Lokal och regional mat (2,3)
- Motverkande av klimatförändringar, biologisk mångfald (2,2)
- Ekonomisk utveckling i jord- och skogsbruk (2,0)

4. Hur skulle Leadermetoden/LAG kunna användas för att i större omfattning bidra till uppfyllandet av LBP:s miljömål?

- Projekten är förankrade i invånarnas vardagsliv och speglar det uppfattas som relevanta och akuta att lösa
- Andra åtgärder inom LBP att söka från för miljörelaterade projekt?

→

- Hur uppfattar man miljömålets betydelse lokalt och i bygden?
- Projekt som arbetar med Leader även inom axel 2?

5. I vilken utsträckning har Leadermetoden genomförts?

Leadermetoden:

1. En territoriell ansats
2. Decentraliserat beslutsfattande och finansiering av insatser
3. Sektorsövergripande samverkan med aktörer från den offentliga, ideella och privata sektorn
4. Underifrånperspektiv och lokal förankring
5. Innovation, lärande och nyskapande arbetssätt
6. Samverkan och nätverkande

Underifrånperspektiv och lokal förankring

- Av projektägarna
 - är 73 % äldre än 50 år och 51 % har högskoleutbildning
- Merparten av projektidéerna (66%) kommer från lokala grupper, företag, personer
- Merparten av projekten (66%) ägs av lokala aktörer
- Lokalt ägda projekt mindre än nationellt eller regionalt ägda – men många fler!
- Underifrånperspektiv betonas i enkäter och intervjuer på alla nivåer!

Partnerskap i projekten?

- Vissa områden har betonat sektorövergripande samverkan i projekten, andra inte
 - Kräver en VL med gott kontaktnät,
 - Är en balansakt - att behålla underifrånperspektiv och öka lokal förankring?

Innovation och lärande

1. Innovativa verksamheter i projekten?

- Nytt i det lokala sammanhanget
- I strategierna - arbetsformer, kontakter, möjliggör att bli del av en nya, sammanhang samt nya tekniska lösningar
- Intervjuerna - teknik i förbindelse med miljö- och energifrågor.

2. Lärande i projekten och via utbildningar?

- Lärande tas upp ofta i intervjuerna som **effekt** av projekten
- Samverkansprojekten bidrar till detta
- Mycket utbildningar etc - 594% av målvärdet för deltagande utbildningar

3. Ett sammanhang som stimulerar nytänkande...

LAG ordförande (4) , projektägare (3,7), verksamhetsledare (3,3)

6. I vilken utsträckning har genomförandet av Leadermetoden bidragit till att förbättra det lokala styret?

Vad innebär det "lokala styret"?

- Governance – government
- Horisontell och vertikal delegering av statens makt
- I Leader
 - Vertikalt – Hur fungerar det administrativa systemet?
 - Horisontellt – Hur fungerar LAG?

Stora skillnader i hur det funkat mellan områdena

- Stora skillnader i förutsättningar
 - Befolkning: antal, ålder, sammansättning
 - Budget
 - Avstånd och yta
 - Kontorets bemanning - hur kan den stärkas?
 - Utmaningar
- Skört och personberoende

Vertikalt - det administrativa systemet

- Ordföranden anser att samverkan med kommuner, länsstyrelse och SJV fungerat bra!
- VL delade vad gäller om man fått bra stöd från från länsstyrelsen, men nöjda med nätverksträffarna
- Delvis mycket hög arbetsbelastning på VL, samtidigt som det är de som förmedlar de principer för styrning som finns i Leader
- Det administrativa systemet skattas otroligt lågt av verksamhetsledarna

Projektägarna om administrationen

- Lätt att få information
- Ganska lätt att söka och få ihop finansiering
- Problemen finns i nästa fas: med rapportering och likviditet
- Ekonomin
 - sköttes av projektledningen 90%
 - 25 % hade professionellt stöd
- Öppna svar: En del mycket kritiska, en del tacksamma för allt stöd
- Starkt stöd för Leader som arbetssätt och merparten kan tänka sig att söka medel igen

Horisontellt – fungerar LAG?

- Vilka sitter i LAG?
 - Tendens till hög medelålder
 - Tendens till få unga och få som är nya svenskar
 - Merparten privata och ideella ledamöter utses av valberedning och väljs på föreningsmöte
 - Merparten av offentliga ledamöter utses av representerad organisation
 - LAG-medlemmarna arbetar för ”områdets bästa”
 - Men det skattas högre av ordförandena än verksamhetsledare
- Kommunernas roll - viktig !

Hur gå vidare – rekommendationer och framtida utvärderingar

- Klargöra vad poängen är med Leader och vad LAG:s roll är !
- Om ”bättre styre” bör
 - LAG:s självständighet stärkas!
 - Den lokala strategin få ökad betydelse
 - Mer av målstyrning i hela processen
 - De enskilda projektens måluppfyllelse betonas mer och synliggöras
 - Administrationen och regelverket effektiviseras och förenklas
- En kultur av förtroende snarare än misstro!